

O‘ZBEK TILI O‘QITISH METODIKASIDA NUTQIY KREATIVLIKNI RIVOJLANTIRISHNING LINGVOPEDAGOGIK ASOSLARI

Safarova Zarina Hasanovna
Toshkent shahar Yunusobod tumani 72-maktab
Ona tili va adabiyot o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisdagi o‘zbek tili o‘qitish metodikasida nutqiy kreativlikni rivojlantirishning lingvopedagogik asoslari tahlil qilinadi. Unda o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini shakllantirish, so‘z bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda kommunikativ yondashuv orqali nutq madaniyatini oshirishning samarali usullari yoritiladi. Shuningdek, o‘zbek tilining zamonaviy o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar, muammoli o‘qitish, rolli o‘yinlar, interfaol mashg‘ulotlar va raqamli vositalardan foydalanish orqali nutqiy kreativlikni rivojlantirish yo‘llari amaliy misollar bilan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek tili, nutqiy kreativlik, lingvopedagogika, ijodiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya, interfaol metod, innovatsion ta’lim, milliy qadriyatlar, kreativ yozuv, o‘quvchi faoliyati.

Tadqiqotda 2017-yil 6-aprelda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ-2909-son qarori hamda 2020-yil 6-noyabrda tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasida til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi” asosiy normativ manba sifatida tahlil qilinadi. Ushbu hujjatlar o‘zbek tilining o‘qitilishi jarayonida lingvokreativlikni rivojlantirish uchun yangi metodik yondashuvlarni qo‘llashga imkon yaratgan.

Mazkur ilmiy ishda shuningdek, amaliy tajribalardan umumta’lim maktablari, pedagogika universitetlari va “Yoshlar innovatsion markazi”da o‘tkazilgan kreativ yozuv, muloqot va so‘z tanlash mashg‘ulotlaridan olingan real natijalar keltirilgan. Raqamli kommunikatsiya davrida o‘zbek tili o‘qitish metodikasida nutqiy kreativlikni rivojlantirish masalasi ta’limning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki zamonaviy o‘quvchi nafaqat grammatik jihatdan

to'g'ri, balki ijodiy, ta'sirchan va muloqotga yo'naltirilgan nutq egasi bo'lishi zarur. Bu esa til o'qitishning an'anaviy uslublaridan tashqari lingvopedagogik asoslar ya'ni tilni o'rganishda nutq, tafakkur, ijodiy fikrlash va madaniy muloqotni uyg'unlashtiruvchi yondashuvni talab etadi[1].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2019-yil 21-oktabrda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasida o'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzini oshirish to'g'risida"gi PF-5850-son Farmonida ham bu yo'nalish alohida urg'u bilan qayd etilgan. Unda tilni o'qitishning zamonaviy metodlarini ishlab chiqish, kreativ yondashuvlarni qo'llash va yosh avlodda nutq madaniyatini rivojlantirish ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan.

So'nggi yillarda lingvopedagogik yondashuv asosida o'tkazilgan darslar, seminarlar va tajriba mashg'ulotlari shuni ko'rsatadiki, nutqiy kreativlikni shakllantirish jarayonida o'qituvchi o'quvchining mustaqil fikrlash, so'z tanlash, gap tuzish va obrazli ifoda qilish salohiyatini rivojlantiruvchi sharoit yaratishi zarur. Bu jarayonda interfaol metodlar, muammoli savollar, situatsion mashqlar, badiiy matn tahlili, ijodiy yozuv mashqlari muhim o'rin tutadi.

Kirish qismida shuni ta'kidlash joizki, o'zbek tili o'qitish metodikasida lingvopedagogik yondashuvning asosiy maqsadi o'quvchini faol kommunikatorga aylantirish, tilni ijodiy fikrlash va ijtimoiy muloqot vositasi sifatida o'zlashtirishga yo'naltirishdan iboratdir. Shu bois nutqiy kreativlikni rivojlantirish nafaqat til ta'limining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchining tafakkur doirasi, estetik didi va ijtimoiy faolligini ham kengaytiradi[2].

Nutqiy kreativlik o'quvchining tilga ijodiy yondashuvi, so'zlarni noodatiy uslubda qo'llashi, obraz va metafora bilan fikrni boyitishi va auditoriya bilan kommunikativ aloqani kuchaytirishi. O'zbek tili darslarida bu shunday qo'llaniladi:

O'qituvchi grammatik mavzuni tushuntirish o'rniga, mavzuni real hayot vaziyatiga joylashtirib, so'z tanlash imkoniyatlarini keng qo'yadi. Masalan, "fe'l" mavzusini o'rgatayotganda, "faqat "bor-di" emas, balki "jo'y berdi", "shabada urdi", "daryo oqdi" fe'llarning obrazli ko'rinishlari" kabi misollar bilan tushuntirish. Bu o'quvchilarga fe'lning faqat oddiy shakli emas, balki nutqda rang-barang, obrazli usullarda ishlatilishi mumkinligini ko'rsatadi.

O‘quvchilarga inshoni oddiy “Men yozsam” deb boshlash o‘rniga, interfaol topshiriq: “Qalam sen bilan suhbatlashganda, u nima der edi?” deb yozishni taklif etish. Bu topshiriq nutqiy kreativlikni rag‘batlantiradi: qalamga personifikatsiya berish, so‘zlar orasida o‘zaro aloqa yaratish. Har bir o‘quvchi o‘z uslubida, tasavvurga tayanib situatsion nutq yaratadi.

Darsda “dialog yaratish” mashg‘ulotida o‘qituvchi ikki guruhga rol beradi: bir guruh “ijtimoiy tarmoqda sharhlovchi”, ikkinchi guruh “yangilik muallifi”. Ular yangilik matni uslubida kreativ nutq yaratib, bir-birini savollarga tutadi. Masalan, “Yangilik muallifi”: “Bugungi iqlim o‘zgarishi haqida matnimizda ‘Yer bizni quchoqlaydi’ deb yozsak, bu qanday ma’no beradi?” bu savol orqali so‘z tanlash va obrazli nutq imkoniyatlari ochiladi.

Raqamli ta’lim vositalaridan foydalanib, talabalar dars yozuvi uchun qisqa video kliplarda o‘z fikrlarini obrazli nutq bilan ifodalaydilar. Masalan, “Tabiat bilan suhbat” loyiha: har bir o‘quvchi o‘z hududidagi o‘simlik yoki manzaradan video olib, unga dialog shaklida nutq yozadi, unda figurativ ifoda, so‘z o‘yini va metafora ishlatiladi. Bu loyiha orqali nutqiy kreativlik va tilga ijodiy yondashuv birlashtiriladi.

O‘zbekiston davlat siyosatida til va ta’lim metodikasiga e’tibor katta. Masalan:

“O‘zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi” (2020-yil 20-oktyabr PF-6084) bu hujjatda davlat tilini o‘qitish metodikasini takomillashtirish, kreativ uslublar va tilning zamonaviy kommunikatsiya vositalariga integratsiyasi belgilangan. Bu hujjat asosida maktablarda dars metodikasiga yangicha uslublar interfaol mashqlar, so‘z o‘yinlari, til-metaforik yondashuvlar kiritilmoqda.

Masalan, “Kreativ yondashuv asosida pedagogning innovatsion qobiliyatini rivojlantirish” maqolasida JDPUDA qaralayotgan metodik tajribalar yoritilgan. O‘qituvchilar darslarida o‘zgaruvchan va kreativ metodlarni sinab ko‘rmoqda[3]. Misol tariqasida, o‘qituvchi dars mavzusini standart sxema bilan emas, balki “mualliflik dialogi” shaklida o‘quvchi va dars mavzosi o‘rtasida fikr almashish shaklida olib borishga urinadi. Shu tarzda nutqiy kreativlik amalda tatbiq etiladi.

“Kreativ ta’lim: innovatsiya va samaradorlik” konferensiyasi materiallarida interaktiv va multimedia elementlari yordamida dars mazmunini boyitish,

o‘quvchilarning turli usullar orqali nutq ifodalashini rag‘batlantirish misollari keltirilgan.

Masalan, matematika darsida o‘qituvchi algebraik formula tushuntirishni video animatsiya bilan boshlab, keyin o‘quvchilarni shu animatsiyaga o‘z nutqularini qo‘shib tushuntirishga undaydi.

XULOSA

O‘zbek tili o‘qitish metodikasida nutqiy kreativlikni rivojlantirish bu zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bugungi kunda ta’lim sohasida qabul qilingan rasmiy hujjatlar, xususan 2020-yil 21-oktabrdagi PF-5850-sonli Prezident farmoni, “Kreativ ta’lim: innovatsiya va samaradorlik” konferensiyasi qarorlari, hamda Davlat ta’lim standartlari o‘qitish jarayonida ijodiy yondashuvni keng tatbiq etish zarurligini belgilab berdi.

Amaliy jarayonlar shuni ko‘rsatmoqdaki, nutqiy kreativlik o‘quvchilarning so‘z bilan fikrlash, metaforik ifoda topish, nutqiy o‘yinlar orqali mustaqil fikr bildirish, hamda til orqali madaniy identifikatsiya qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Dars jarayonlarida o‘qituvchining kreativ kirishlari, maqol va matallar asosidagi ijodiy mashqlar, rol o‘yinlari, vizual materiallar bilan boyitilgan nutqiy topshiriqlar bularning barchasi o‘quvchilar nutqini tabiiy, ta’sirchan va madaniy jihatdan boy qiladi[4].

Shuningdek, o‘qituvchi faoliyatida lingvokreativ metodlarning joriy etilishi o‘quvchida mustaqil fikr yuritish, nutq madaniyatiga ongli yondashish va ijtimoiy muloqotda o‘z pozitsiyasini ifoda etish imkonini beradi. Bu esa o‘z navbatida o‘qitish jarayonini nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy rivojlanishga xizmat qiluvchi tizimga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qodirova, N. (2023). O‘zbek tili ta’limida lingvokreativ yondashuv va innovatsion metodlar. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Yusupova, M. (2022). Nutq madaniyati va ijodiy tafakkur: lingvopedagogik tahlil. – Samarqand: Zarafshon nashriyoti.

E CONF SERIES

International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices

Hosted online from Rome, Italy

Website: econfséries.com

27th October, 2025

3. Tursunova, S. (2021). Zamonaviy o‘zbek tili darslarida kommunikativ va kreativ kompetensiyani shakllantirish metodlari. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish markazi.
4. Olimjonov, A. (2024). Til va tafakkur uyg‘unligida o‘qitish: o‘zbek tili metodikasida yangi yondashuvlar. – Buxoro: Ma’naviyat nashriyoti.